

ПОЛЬОВІ ПРАКТИКИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО КОМПОНЕНТІВ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

Борисенко К. Б., Попов В. С.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,

м. Харків, Україна

k.borysenko@karazin.ua; v.popov@karazin.ua

Сучасна географічна освіта орієнтується на формування у здобувачів вищої освіти не лише теоретичних знань, але й практичних умінь дослідження територій, аналізу природних та соціально-економічних процесів, а також розвитку просторового мислення. У цьому контексті особливого значення набувають краєзнавчий та регіональний компоненти, які забезпечують зв'язок навчального матеріалу з реальним середовищем.

Одним із найбільш ефективних засобів реалізації цих компонентів є польові практики, що дозволяють безпосередньо вивчати природні та антропогенні об'єкти, формувати навички наукового дослідження та поглиблювати професійну підготовку майбутніх географів.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі польових практик у реалізації краєзнавчого та регіонального компонентів географічної освіти, а також у висвітленні їхнього освітнього потенціалу на прикладі організації навчальних практик.

Досвід організації польових практик доцільно розглянути на прикладі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, де підготовка здобувачів географічних спеціальностей традиційно поєднує фундаментальну теоретичну базу з практико-орієнтованим навчанням. Польові практики тут є невід'ємною складовою професійної підготовки. Вони забезпечують інтеграцію теоретичних знань із практичною діяльністю, сприяють формуванню дослідницьких компетентностей та розвитку навичок роботи в реальних умовах.

Краєзнавчий компонент у межах польових практик реалізується через безпосереднє вивчення території рідного краю або окремих регіонів. Як слушно наголошує В. В. Обозний [5], краєзнавчий підхід у географічній освіті є не лише дидактичним інструментом, а й фундаментальною базою для формування дослідницької культури та розуміння глобальних процесів через локальні прояви. Студенти досліджують особливості рельєфу, клімату, водних об'єктів, ґрунтів, рослинності, а також аналізують господарське освоєння території, туристичний потенціал та екологічний стан. Наприклад, під час навчальних практик у межах Харківської області студенти здійснюють маршрутні дослідження долин річок Сіверський Донець та Уди, де проводять морфометричні вимірювання, описують геоморфологічні форми, аналізують антропогенний вплив на водні системи. Такий підхід дозволяє не лише

закріпити теоретичні знання, але й сформувати цілісне уявлення про функціонування природних комплексів.

Регіональний компонент реалізується через вивчення специфіки територіального розвитку, туристичних ресурсів та соціально-економічних особливостей регіону. У цьому контексті важливим є використання елементів регіонального туризму як освітнього інструменту. Зокрема, під час польових виїздів студенти розробляють навчально-туристичні маршрути, оцінюють рекреаційний потенціал територій, аналізують стан туристичної інфраструктури. Дослідження територій Національного природного парку «Гомільшанські ліси» або історико-культурних об'єктів Харківщини дозволяє інтегрувати природничі та соціально-економічні аспекти у навчальний процес.

Важливим аспектом є використання різних методів польових досліджень: маршрутного, стаціонарного, екскурсійного, картографічного. Спираючись на дослідження Л. М. Даценко [3] щодо впровадження геоінформаційних технологій, можна стверджувати, що сучасна просторова підготовка неможлива без тісної інтеграції класичних польових методів із цифровим картографуванням. Застосування сучасних цифрових інструментів, таких як геоінформаційні системи (GIS) та мобільні додатки для збору польових даних, сприяє підвищенню ефективності навчання та формуванню цифрових компетентностей студентів. Це узгоджується з результатами досліджень щодо ролі цифрових технологій у підтримці географічної освіти в Україні [6], де підкреслюється значення цифрових рішень у забезпеченні безперервності освітнього процесу.

Окрему увагу слід приділити трансформації навчальних практик у підготовці майбутніх учителів географії. Як засвідчують попередні дослідження [1], використання цифрових платформ та інтерактивних інструментів дозволяє інтегрувати польові дослідження з онлайн-середовищем, що суттєво розширює можливості аналізу територій. Досвід організації дистанційних польових практик [2] демонструє, що навіть за умов обмеженого доступу до територій можливо забезпечити формування ключових професійних компетентностей шляхом використання відкритих геоданих, віртуальних екскурсій та аналітичних завдань. Водночас аналіз зарубіжного досвіду [4] підтверджує, що класичні польові практики залишаються базовим елементом підготовки майбутніх учителів географії, оскільки забезпечують формування практичних навичок та професійної ідентичності.

Особливої актуальності питання організації польових практик набули в умовах сучасних викликів, зокрема обмеженого фізичного доступу до окремих територій. У таких реаліях критично важливими стають альтернативні форми роботи: локальні дослідження, віртуальні екскурсії, використання відкритих геопросторових даних. Це дозволяє зберегти практичну складову навчання навіть за обмежених можливостей виїздів. Крім того, польові практики виконують важливу виховну функцію, сприяючи формуванню екологічної свідомості, відповідального ставлення до природного середовища та усвідомлення цінності природної й культурної спадщини.

У сучасних умовах доцільно гармонійно поєднувати класичні польові підходи з цифровими інструментами, що забезпечує гнучкість освітнього процесу та його адаптацію до викликів сьогодення.

Отже, польові практики є дієвим засобом реалізації краєзнавчого та регіонального компонентів географічної освіти. Вони забезпечують поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю, сприяють формуванню професійних компетентностей та розвитку дослідницьких навичок. Інтеграція краєзнавчих підходів, елементів регіонального туризму та сучасних цифрових технологій у процес організації польових практик дозволяє підвищити якість географічної освіти та адаптувати її до сучасних реалій. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою інноваційних моделей організації польових практик, зокрема із поглибленим використанням цифрових технологій та міждисциплінарних підходів.

Список використаних джерел

1. Борисенко К. Б., Попов В. С. Цифрові платформи у підготовці майбутніх учителів географії: трансформація навчальних практик та інноваційні освітні рішення. *I-TEACH 2025* : зб. тез. Харків, 2025. С. 34–36. URL: <https://ekhnur.karazin.ua/handle/123456789/24301>
2. Борисенко К. Б., Попович Н., Попов В. С. Особливості проведення навчальних практик студентів-географів у дистанційному форматі. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2022. Вип. 35. С. 7–15. DOI: <https://doi.org/10.26565/2075-1893-2022-35-01>
3. Даценко Л. М. Теорія і практика використання геоінформаційних технологій у навчанні географії. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2017. Вип. 25. С. 28–33.
4. Луначек В. Е., Борисенко К. Б., Попов В. С. Навчальні практики як складова професійної підготовки майбутніх учителів географії у зарубіжних університетах. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2019. № 65. С. 114–123.
5. Обозний В. В. Краєзнавча підготовка майбутніх учителів географії: теорія і практика. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. 274 с.
6. Hutchinson S. M., Hurrell E. R., Borysenko K., Popov V., Kholiavchuk D., Popiuk Y. Resilient education: The role of digital technology in supporting geographical education in Ukraine. *Transactions of the Institute of British Geographers*. 2025. Vol. 50. e12728. DOI: <https://doi.org/10.1111/tran.12728>